

این مقاله در روزنامه جمهوری اسلامی ۱۳۷۹/۱۲/۲ با «عنوان تأملی بر تاریخچه آنکتاد و گروه ۷۷» چاپ گردیده است.

تاریخچه و زمینه‌های تشکیل آنکتاد و گروه ۷۷

بحرانهای سیاسی و اجتماعی کشورهای در حال توسعه را نه تنها نمیتوان از مشکلات اقتصادی آنها جدا کرد بلکه باید ریشه آن را در این مشکلات جست. از میان این مشکلات باید به مهمترین آنها در زمینه مبادلات بازرگانی این کشورها با کشورهای به اصطلاح توسعه یافته اشاره کرد که از یک طرف مواد خام موردنیاز صنایع خود را به قیمت ارزان از کشورهای در حال توسعه وارد نموده و از طرف دیگر کالاهای ساخته شده صنعتی خود را با قیمت‌های نابرابر به این کشورها صادر می‌کنند. بطور کلی بعد از جنگ دوم جهانی اغلب کشورها با مشکلات بفرنجی در بخش بازرگانی خارجی خود روبرو بوده‌اند و سعی می‌کردند اقداماتی برای رفع آن در سطح جهانی بعمل آورند به این منظور در سال ۱۹۴۸ کنفرانسی در شهر هاوانا پایتخت کوبا تشکیل شد تا این مشکلات را بررسی و راه‌حلهایی را ارائه کند. در کنفرانس هاوانا منشور بازرگانی بین‌المللی مطرح و با اعتراض اکثر کشورهای در حال توسعه روبرو شد. زیرا در مواد آن بیشتر نظریه قدرتهای بزرگ ملحوظ شده بود. سرانجام پس از چند ماه مذاکره طرح کل منشور در ۱۰۶ ماده و ۱۶ تبصره تصویب ۵۳ نماینده از کشورهای تشکیل دهنده رسید.

منشور نه تنها موضوعات بازرگانی را دربر می‌گرفت بلکه موضوعاتی چون توسعه اقتصادی بازرگانی دولتی را نیز دربر داشت. علی‌رغم گنجانده شدن این موضوعات هیچیک از امضاء کنندگان از محتوای آن راضی نبودند. کشورهای پیشرفته آنرا به نفع کشورهای در حال توسعه و کشورهای در حال توسعه آنرا به نفع کشورهای پیشرفته می‌دانستند.

«آنکتاد» یکی از بزرگترین سازمانهای اقتصادی بین‌المللی است که سازمان ملل متحد آن را با

هدف حل مشکلات تجارت و بازرگانی بین‌المللی تأسیس نمود.

در هر حال طرح سازمان بازرسی بین‌المللی با شکست روبرو شد و تنها موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت (گات)(۱) بعنوان یک قرارداد ضمنی علی‌رغم اینکه اعضاء آنرا به تصویب نرساندند بعدها ادامه یافت و زیر نظر شورای اقتصادی، اجتماعی سازمان ملل متحد فعالیت خود را شروع کرد.

اصولاً دو گونه عوامل موجب پیدایش آنکتاد گردید!

۱- اصول و روند تحولات تجارت بین‌المللی به نفع ملل توسعه یافته که در قالبهای زیر قرار داشت:

الف- روند مذاکرات گات و اینکه اصول این نهاد بر اعطای امتیازات بر پایه‌های متقابل، برابر، بدون تبعیض و کامله الوداد قرار داده شده و کالاهایی مشمول امتیازات می‌شدند که ملل در حال توسعه فاقد آنها بودند.

ب- مجتمع شدن اقتصادی ملل توسعه یافته در سطح منطقه‌ای بازار مشترک اروپا- ناحیه مبادلات آزاد ارو که در چارچوب این پیمانها نه تنها مبادلات بازرگانی فی‌مابین را بیش از پیش افزایش داده و موانع و سدهای گمرکی داخلی منطقه را به مرور برمی‌داشتند بلکه تعرفه گمرکی مشترکی نسبت به کالاهای کشورهای خارجی برقرار نموده و در مذاکرات بعنوان یک گروه شرکت می‌جستند.

پ- کاهش سهم ملل در حال توسعه در صادرات جهان عمدتاً بعلمت کاهش بهای مواد اولیه و وابستگی شدید درآمد ارزی آنها به صدور این اقلام و افزایش شدید و همزمان بهای کالاهای صنعتی و وارداتی آنها به

این روند، رابطه مبادلات بازرگانی آنها را بیش از پیش وخیم می‌ساخت. بطوریکه سهم این گروه کشورها در کل صادرات جهان از ۳۱٪ سال ۱۹۵۰ به ۲۰٪ در ۱۹۶۳ رسید.

۲- عواملی که در جهت موضع‌گیری ملل در حال توسعه موثر بودند:

الف- ایجاد سازمان ملل با تاکید بر مسائل اقتصادی و اجتماعی و تخصیص رکنی جهت پرداختن به این گونه امور سیاسی.

ب- کمیسیونهای اقتصادی و اجتماعی منطقه‌ای ملل متحد که موجبات گردهمائی و تماس ملل روبه رشد در سطح منطقه خود را فراهم ساخته بودند.

پ- افزایش شمار ملل مستقل و جنبش و هم‌صدایی کشورهای درحال توسعه. با توجه به مراتب فوق لزوم ایجاد یک مجمع جهانی که صدای ملل در حال توسعه را در زمینه مسایل بازرگانی و اقتصادی بین‌المللی به گوش جهانیان رسانیده و مدافع حقوق حقه آنها باشد شدیداً احساس می‌گردید که با اعلام دهه اول ۱۹۶۰ به عنوان دهه توسعه و شناخت تجارت بعنوان یک وسیله مهم توسعه اقتصادی سازمان ملل، راه برای ایجاد آنکتاد هموار گشت.

در سوم اوت ۱۹۶۲ شورای اقتصادی و اجتماعی ملل متحد در سی و چهارمین اجلاس خود طی قطعنامه شماره ۹۱۷ ضمن اشاره به قطعنامه شماره ۱۷۰۷ شانزدهمین مجمع عمومی مورخ ۱۹ دسامبر ۱۹۶۱ مبنی بر شناخت تجارت به عنوان یک وسیله مهم توسعه و اشاره به دهه توسعه ملل متحد تصمیم به تشکیل کنفرانس تجارت و توسعه گرفت و بدین منظور کمیته‌ای مأمور تهیه و تنظیم دستور جلسه کنفرانس و فراهم آوردن مقدمات کارتا اوائل بهار ۱۹۶۳ شد.

در سال ۱۹۶۴ کنفرانس آنکتاد در شهر ژنو برای اولین بار تشکیل و رسمیت یافت. در همین رابطه طبق رأی شماره ۱۹۹۵ مورخ ۳۰ دسامبر ۱۹۶۴ مجمع ارکان وابسته به مجمع عمومی شناخته شد که وابسته به شورای اقتصادی اجتماعی و زیر نظر آن شورا فعالیت داشته باشد. کنفرانس توسعه و تجارت هر ۴ سال یکبار تشکیل جلسه می‌دهد و تاکنون ۱۰ اجلاس به ترتیب زیر داشته است.

ژنو ۱۹۶۴، دهلی ۱۹۶۸، سانتیگو ۱۹۷۲، نایروبی ۱۹۷۶، مانیل ۱۹۷۹، بلگراد ۱۹۸۳، ژنو ۱۹۸۷، کارتاهانا ۱۹۹۲، میدراند ۱۹۹۶، بانکوک ۲۰۰۰.

مبانی نظری تشکیل آنکتاد

در دهه ۵۰ و اوایل دهه ۶۰ قیمت کالاهای صادراتی کشورهای در حال توسعه که عمدتاً شامل کالاهای اولیه و کشاورزی می‌گردید نسبت به قیمت کالاهای صنعتی غرب از روند نزولی برخوردار بود. در نتیجه عمده منافع حاصل از تجارت جهانی به کشورهای پیشرفته اختصاص می‌یافت و از سوی دیگر صادرات آنها بر کشورهای صنعتی با موانع تعرفه‌ای، سهمیه‌ها، سوبسیدهای داخلی وضع شده بر کالاهای مشابه تولید شده در کشورهای پیشرفته روبرو می‌شد. با کاهش درآمدهای کشورهای در حال توسعه شرایط اقتصادی آنان وخیم‌تر گشت. در چنین شرایطی راثول دبیر کل کمیسیون اقتصادی سازمان ملل برای امریکای لاتین ادراک خود را از روند توسعه کشورهای در حال توسعه تنظیم و به جهان ارائه نمود. وی استدلال کرد که کشورهای در حال توسعه با عدم توازن میان نرخ رشد صادرات کالاهای اولیه و واردات کالاهای صنعتی مواجه می‌باشد.

عقاید وی اساس نظری مشکلات کشورهای در حال توسعه شد و مبانی فکری آنکتاد را تشکیل داد. بعد از تشکیل کنفرانس وی بعنوان دبیر کل آنکتاد منصوب شد.

اهداف آنکتاد

اصولاً هد کلی آنکتاد توسعه تجارت بین‌المللی به منظور سرعت بخشیدن به توسعه اقتصادی از طریق افزایش مبادلات تجاری بین کشورهاییکه از نظر توسعه اقتصادی در سطوح متفاوت قرار دارند. یعنی بین کشورهاییکه از نظر توسعه پیشرفته‌اند و کشورهای در حال توسعه می‌باشد. همچنین آنکتاد سازمانی به منظور پیشنهاد و تدوین اصول و سیاستهای لازم در زمینه تجارت بین‌المللی و مرکزی برای هماهنگی در امور بازرگانی و سیاستهای مربوط به توسعه ملل و گروههای اقتصادی منطقه‌ای است. لیکن در عمل آنکتاد بصورت مدافع کشورهای در حال توسعه در زمینه مسائل بازرگانی و توسعه چهره نموده بطوریکه می‌توان گفت آنکتاد عکس‌العملی در قبال گات بوده است.

بطور کلی می‌توان اهداف آنکتاد را به صورت زیر بیان نمود:

- ۱- بالابردن سطح بازرگانی بین‌المللی
- ۲- افزایش رشد اقتصادی به خصوص در کشورهای در حال توسعه
- ۳- بالابردن سطح تجارت و مبادلات بازرگانی در میان کشورهای مختلف
- ۴- ارائه راه‌حلهای مناسب پیرامون سیاستهای عام اقتصادی

۵- تهیه اصول و سیاستهای مربوط به بازرگانی بین‌المللی

۶- بررسی مسایل توسعه اقتصادی و ارائه راه حلها

۷- ایجاد همکاری و هماهنگی بین سازمانهای وابسته به سازمان ملل که در امر تجارت و توسعه فعالیت

دارند.

۸- عقد قرارداد و موافقتنامه چند جانبه در زمینه تجارت

در کنفرانس سال ۹۲ کارتاگانا در کلمبیا در مورد اهداف تغییر و تحولاتی اساسی ۷۷ موقعیت جدیدی را بوجود آوردند. اولین اجلاس وزرای خارجه کشورهای عضو گروه ۷۷ در سال ۱۹۶۷ در الجزایر تشکیل شد و در پایان آن منشور الجزایر بعنوان مبنای فعالیت گروه مورد تصویب قرار گرفت. گروه ۷۷ در حال حاضر دارای دفاتری در وین، رم، پاریس ژنو و نیویورک می‌باشد. تعداد اعضای فعلی گروه ۱۳۳ کشور آسیائی، آفریقائی، آمریکای لاتین و حوزه کارائیب می‌باشد. معهدا گروه بنام ۷۷ معروف است. زیرا در آنکتاد اول فقط ۷۷ کشور طی اعلامیه مشترکی پشتیبانی خود را از کنفرانس و اهدافش اعلام داشتند. این گروه امروزه مهمترین معرفه کشورهای در حال توسعه جهان می‌باشد و ۳۷ سال از عمر آن می‌گذرد. اجلاس وزیران خارجه رکن عالی این گروه است و هر سال قبل از تشکیل مجمع عمومی سازمان ملل در نیویورک تشکیل جلسه می‌دهد و تحولات تجهانی در خصوص اقتصاد بین‌المللی و توسعه کشورهای عضو گروه را مورد بررسی قرار می‌دهد. این گروه در آوریل سال ۲۰۰۰ میلادی اولین نشست خود را در سطح سران کشورهای عضو گروه ۷۷ در شهر هاوانا برگزار نمود. رئیس گروه ۷۷ به مدت یکسال انتخاب می‌شود. رئیس قبلی گروه «الحاجی سوله لامیدو» وزیر خارجه کشور نیجریه بود که در ۲۳/۱۰/۷۹ طی مراسم خاصی با حضور کوفی عنان دبیر کل سازمان ریاست دوره‌های این گروه به وزیر امور خارجه ایران آقای کمال خرازی واگذار گردید.

هیات تجارت و توسعه

از ارکان دائمی آنکتاب است که مسئولیت مدیریت و اجرای فعالیتهای مستمر سازمان را به عهده دارد این هیات هر سال دوبار تشکیل جلسه می‌دهد و به دنبال قطعنامه ۱۹۹۵ مجمع عمومی سازمان ملل مدیریت یافت. شورا نتایج کار خود را از طریق شورای اقتصادی اجتماعی ملل متحد (اکوسوک) به مجمع عمومی ارائه می‌دهد. وظایف شورا که ابتدا ۵۵ عضو داشته و به تدریج اعضای آن افزایش یافته است عبارتند از:

۱- اجرای تصمیمات کنفرانس که در سطح وزیران هر ۴ سال یکبار تشکیل می‌شود.

۲- تهیه گزارشات سالیانه به مجمع عمومی و شورای اقتصادی اجتماعی

۳- تهیه مقدمات لازم برای تشکیل کنفرانسهای ادواری

کمیته‌ها

در تشکیلات آنکتاب هشت کمیته اصلی با تعدادی کمیته‌های فرعی وجود دارد. کمیته‌های اصلی که زیر نظر هیات تجارت و توسعه هستند عبارتند از:

۱- کمیته کالا، ۲- مصنوعات، ۳- انتقال تکنولوژی، ۴- کشتیرانی، ۵- عواید نامرئی و امور مربوط به

تجارت

۶- همکاری اقتصادی و تجارت بین کشورهای در حال توسعه

۷- کمیته و صندوق مشترک برای تثبیت بهای ۱۸ قلم کالاهای استانی و صادراتی

۸- کمیته معاملات ترجیحی

کمیته‌های فرعی نیز عبارتند از:

۱- کمیته فرعی کالا

۲- گروه دائمی کالاهای جانشین و مصنوعی

۳- کمیته تنگستن زیرنظر کمیته دائمی کالا

۴- گروه کاری مقررات مبدأ زیرنظر کمیته معاملات ترجیحی

۵- گروه کاری قوانین کشتیرانی زیرنظر کمیته کشتیرانی

در کنفرانس کارتاهانا ۱۹۹۲ م تمامی کمیته‌های اولیه به حالت تعلیق درآمد و کمیته‌های زیر بودجود آمد

که هر کدام وظایف خاصی را بعهده داشتند.

۱- کمیته کالا ۲- کمیته فقرزدایی

۳- کمیته همکاری اقتصادی میان کشورهای درحال توسعه

در اجلاس نهم در میدراند MIDRAND آفریقای جنوبی کمیته‌های قبلی به حالت تعلیق درآمد و کمیته-

های زیر مورد توجه قرار گرفت.

۱- کمیته سرمایه گذاری ۲- کمیته تجارت کالا و خدمات

دبیرخانه

دبیرخانه آنکتاد دارای بیش از ۴۰۰ کارشناس و کارمند است و در حقیقت نماد سمبلیک آن می‌باشد. دبیرکل آنکتاد بعنوان مجری و پیگیر برنامه‌های سازمان نقش بسیار حساسی را بعهده دارد و مسئولیت و مدیریت سازمان از جهت امور مربوط به کنفرانس‌های ادواری و بقیه ارکان سازمان به او مربوط می‌باشد. دبیرکل مسئول تهیه برنامه‌های کنفرانس و ارائه گزارش به مجمع عمومی سازمان ملل می‌باشد. اولین دبیرکل آنکتاد «پربیش راثول» اهل آرژانتین بود و دبیرکل فعلی «روبنز ریکوپرو» برزیلی الاصل می‌باشد.

نقش آنکتاد در چارچوب سازمان ملل

آنکتاد یکی از بزرگترین سازمانهای اقتصادی بین‌المللی است که سازمان ملل متحد به منظور حل مشکلات هدف کلی «آنکتاد» توسعه تجارت بین‌المللی و تقویت مبادلات تجاری بین کشورهای توسعه یافته و کشورهای در حال توسعه می‌باشد

تجارت و بازرگانی بین‌المللی اقدام به تاسیس آن نمود. کنفرانس توسعه و تجارت از لحاظ حقوقی از ارکان مجمع عمومی به حساب می‌آید و در زیر مجموعه سازمانهای خانواده ملل متحد قرار دارد. تصمیمات این

کنفرانس باید در اجلاس عمومی مجمع عمومی مطرح شود و کشورهای عضو سازمان ملل از روند جریانات اجرایی سازمان آنکتاد مطلع گردند.

مجمع عمومی در ۳۰ دسامبر ۱۹۶۴ با صدور قطعنامه‌ای کنفرانس توسعه و تجارت را بعنوان ارگانی وابسته به شورای اقتصادی اجتماعی معرفی کرد که زیر نظر آن شورا فعالیت نمود.

ارتباط آنکتاد با سایر سازمانهای بین‌المللی

آنکتاد با کلیه سازمانهای اقتصادی بین‌المللی و سازمانهای اقتصادی منطقه‌ای ارتباط گسترده دارد و در کنفرانسها و جلسات آن بدون داشتن حق رای شرکت می‌کند. در این تحقیق به طور مختصر ارتباط آنکتاد با «گات» مورد بررسی قرار می‌گیرد.

آنکتاد و گات

گرچه هدف هر دو سازمان کاهش یا حذف موانع موجود در راه توسعه هرچه بیشتر مبادلات بازرگانی بین‌المللی است لیکن گات اصل را بر کاهش یا حذف موانع تجاری براساس متقابل، برابر، غیرتبعیضی و کامله الوداد قرار داده و شکاف ژرف بین ملل توسعه یافته و در حال توسعه و نابرابری اساس طرفین معامله را نادیده انگاشته درحالیکه آنکتاد خواستار اعطای امتیازات بازرگانی با ملل روبه رشد براساس ترجیحی و غیرمتقابل گردیده تا از این طریق به شرایط فرضی برابری که گات مبنا قرار داده نزدیک شوند. در حقیقت گات یک سازمان در جهت اهداف کشورهای توسعه یافته است و آنکتاد در مقابل به ملل در حال توسعه تعلق دارد.

به هر حال دو سازمان با همدیگر به فعالیتهای مشترکی اقدام نموده‌اند من جمله در سال ۱۹۶۸ با همکاری آنکتاد و گات مرکز بازرگانی بین‌المللی I.T.C ایجاد گردید که ملل در حال توسعه را در امر تدوین و اجرای برنامه‌های توسعه صادراتشان یاری دهد و می‌توان گفت این سازمان اولین پل و نهاد سازمان بین‌ایندو محسوب می‌شود.

در سپتامبر ۱۹۷۳ اعلامیه توکیو از طرف گات صادر شد. در حقیقت این اعلامیه تغییر رویه گات بود که براساس آن مذاکرات چند جانبه بازرگانی آغاز شد که از جهت بذل توجه خاص به مسائل بازرگانی ملل روبه رشد و اینکه امتیازدهی به آنها براساس غیرمقابل باشد حائز اهمیت بسیار و گویای توجه گات به کشورهای در حال توسعه است. در واقع با صدور این اعلامیه هدف آنکتاد و گات به همدیگر بسیار نزدیک گردید.

پاورقی

۱- این موافقتنامه در حال حاضر به سازمان تجارت جهانی WTO تغییر یافته است و در روند جهانی شدن اقتصاد به شکل فراگیر تلاش می‌نماید.

۲- نشریه روابط بین‌الملل ویژه نظامهای بین‌المللی، مرکز مطالعاتی عالی و بین‌المللی شماره ۱۱ و ۱۲، سال

۱۳۵۷

۳- روزنامه اطلاعات اول اسفند ۱۳۶۱

۴- مجله روابط بین‌الملل، نشریه دانشکده روابط بین‌الملل شماره ۱

۵- پیام دریافتی روی تلکس خبری ایرنا ۷۹/۱۰/۲۳

۶- روزنامه اطلاعات ۷۹/۱۰/۲۴

۷- آرشیو وزارت امور خارجه، بخش سازمانهای بین‌المللی گزارشهای آقای بابائی

www.sadatinejad.ir